

Demokrati, læring og mobilisering for unge medborgere (DEMOCIT)

Lihong Huang, Anders G. Kjøstvedt, Evy Jøsok, Idunn Seland, Ida Tolgensbakk, Eva Kosberg, Tessa E. Grevle og Lars Birger Davan

Hvordan kan ungdommers demokratisk deltakelse styrkes, og hvordan kan skolen bidra til økt deltakelse på tvers av sosiale skillelinjer? Forskere ved NOVA og lærerutdanningen på OsloMet har søkt svar.

Opplevelsen av politisk mestringstro er avgjørende for at ungdom ser på seg selv som deltakere i demokratiet. Denne mestringstroen påvirkes i stor grad av sosiale kategorier som kjønn og sosioøkonomisk status. Demokratiundervisningen i skolen og i lærerutdanningen må derfor styrke elevers politiske mestringstro på tvers av forskjeller i elevenes bakgrunn.

Dette er hovedbudskapet fra forskningsprosjektet DEMOCIT ved OsloMet – storbyuniversitetet, som har foregått 2020–2023. Med utgangspunkt i norske resultater fra The International Civic and Citizenship Education Study (2016) har prosjektet samlet nye data om demokratiundervisningen i et utvalg norske ungdomsskoler hvor elever skårer signifikant høyere på politisk mestringstro enn det bakgrunnsvariablene skulle tilsi. Hva er det disse skolene gjør som får elevene til å tro på egne evner til å delta i demokratiet? For ytterligere å belyse temaet har prosjektet også undersøkt hvordan ungdom oppfatter demokrati og politikk, både som elever og i **jevnaldermiljøet** utenfor skolen.

Ungdomsskoleelever deltar på Det europeiske Wergelandsenterets læringstilbud «22. juli og demokratisk medborgerskap» på Utøya. Fotograf Lina Hindrum.

Den politiske mestringstroen blant norske 9.-trinns elever påvirkes av kjønn og sosioøkonomisk status

POLITISK MESTRINGSTRO

Politisk mestringstro (internal political efficacy) er den subjektive troen hver enkelt av oss har på vår evne til å mestre deltakelse i demokratiet, og hvorvidt vi tror det er verdt for andre å lytte til det vi har å si. Denne tiltroen er viktig, for vi vet at troen på både framtidig deltakelse og ikke-deltakelse har en klar tendens til å gå i oppfyllelse (Eckstein et al., 2013; Moeller et al., 2014).

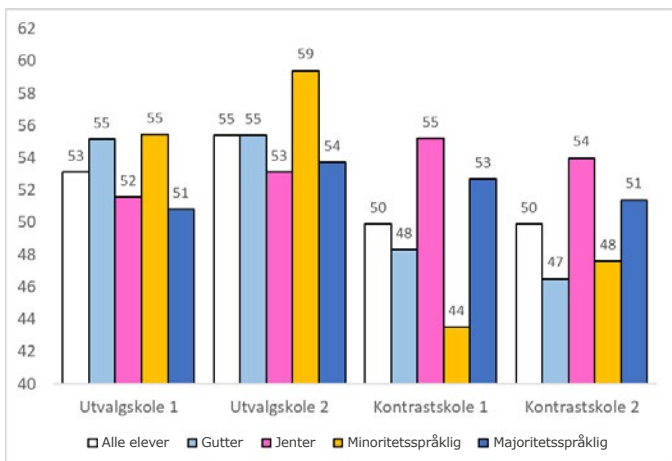
HOVEDFUNN

- 1) Elevene ser bare i begrenset grad på seg selv som deltakere i demokratiet. De har en smal forståelse av demokrati, som for dem er en styreform hvor deltakelse primært utøves ved valg. De har vanskelig for å se at deres egen deltakelse og medvirkning kan være politisk. Elevene har derfor behov for en demokrati- og medborgerskapsundervisning som gir dem innsikt i konkrete, reelle og autentiske demokratiske deltakelsesformer og påvirkningskanaler.
- 2) Elevenes meninger og interesser kan være gode utgangspunkter for engasjement og deltakelse, samtidig som det er viktig at de ikke forblir i det subjektive og det personlige, men utfordres av faglige argumenter og begreper. Ensidig vektlegging av den individuelle eleven, elevens subjektive meninger og personlige erfaringer kan hindre utvikling av politisk mestringstro. Godt strukturerte diskusjoner, samarbeidslæring og større åpenhet og bevissthet om hvordan man kan inkludere kontroversielle spørsmål i undervisningen, kan motvirke individualisering og bidra til politisk mestringstro.
- 3) Skolens strukturer gir både muligheter og begrensninger for elevers medvirkning og medbestemmelse og dermed også for utviklingen av politisk mestringstro. Gode møteplasser mellom elever, lærere og skoleledelse kan bidra positivt, mens andre strukturelle rammer kan være til hinder. Blant dem er skolens behov for vurdering, begrensninger i skolens infrastruktur og administrativ rigiditet som begrenser tverrfaglig arbeid.

UTVALGS- OG KONTRASTSKOLER

Basert på bakgrunnsdata fra ICCS 2016-undersøkelsen har et av DEMOCITs delprosjekter funnet fram til to skoler som bryter med de sosiale bakgrunnsvariablenes påvirkning på elevenes politiske mestringstro (utvalgsskoler) og sammenlignet disse med to skoler som ikke gjør det (kontrastskoler).

Figur 1 Sammenligning av sosiale forskjeller i elevenes politiske mestringstro i utvalgsskoler og kontrastskoler i DEMOCIT-prosjektet

HVA KJENNETEGNER SKOLENE SOM UTJEVNER FORSKJELLER I ELEVENES MESTRINGSTRO?

Rektor er tett på elevene

Elevene vi har intervjuet i dette prosjektet, har de samme kunnskapene, ferdighetene og holdningene til demokrati. Det som skiller elevene ved utvalgsskolene, er at de har en mye tettere relasjon til ledelsen ved skolen. For disse elevene er rektor en person som er til stede, og som tar deres store og små bekymringer på alvor. Sammenlignet framstår rektor som en distansert figur ved kontrastkolene. Ved utvalgsskolene blir det lagt til rette for viktige møteplasser der elevene får si sin mening om skolehverdagen og skolens virksomhet i tillegg til de tradisjonelle organene, som elevråd.

Samfunnsfaglærerne tør å diskutere kontroversielle temaer

Samfunnsfaglærerne ved utvalgsskolene har et mer åpent og bevisst forhold til det å inkludere kontroversielle spørsmål i undervisningen sammenlignet med kolleger i kontrastkolene. Åpenheten begrunnes med at elevene uansett vil bli konfrontert med slike spørsmål i mange andre sammenhenger, og at skolen og samfunnsfaget derfor bør ta ansvar. Kontroversielle spørsmål kan framstå som mer ekte og autentiske for elevene og kan derfor oppleves som mer åpne og med større mulighet for endring.

ELEVENE SER DEMOKRATI SOM VOKSNES ANSVAR

Elevene på både utvalgsskolene og kontrastkolene ser bare i begrenset grad på seg selv som deltakere i demokratiet. De oppfatter demokrati som en styreform hvor alle kan påvirke, men har en snever forståelse av hva demokratisk deltakelse innebærer. Elevene setter først og fremst likhetstegn mellom demokratisk deltakelse og valgdeltakelse. Dette gjør demokratiet og politikken til noe som angår de voksne. Denne smale demokratiforståelsen gjenspeiles i elevenes forståelse av medvirkning i skolehverdagen, der «demokrati» er ensbetydende med elevråd og avstemninger i klassen. Mange elever sier de kvier seg for å uttrykke egne meninger i klasserommet, fordi de får negative tilbakemeldinger fra medelever.

Subjektive utgangspunkt – men ikke mål

Det å skape trygge rammer for meningsutveksling i klasseromsdiskusjoner må stå sentralt i samfunnsfagets demokratiopplæring. Lærers vektlegging av faglige argumenter og -forståelse kan flytte oppmerksomheten fra elevers individuelle meninger og subjektive erfaringer.

” [M]an debatterer ikke nødvendigvis «dette mener jeg», men man er tydelig på at «dette mener disse». [...] Og da flytter man det over i det faglige.

Lærer ved utvalgsskole 1

EKTE POLITIKK SKAPER ELEVENGASJEMENT

I samarbeid med samfunnsfaglærere har DEMOCIT-forskere gjort to klasseromsintervensjoner der ungdomsskoleelever fikk legge opp bilder i klassens Teams-kanal av noe i lokalsamfunnet som de ønsker å endre på, noe som provoserer dem, eller noe de mener bør få mer oppmerksomhet. Læreren forberedte undervisning på grunnlag av elevenes bilder.

To DEMOCIT-forskere deltok i evaluering av Redd Barnas Helt Ærlig!-prosjekt. Lokalpolitikere la fram ulike politiske saker der elevene fikk foreslå løsninger. Elevene fikk veiledning fra politikerne mens de arbeidet, og de fikk presentere sine forslag for ordføreren og bydelsutvalget.

I begge delprosjektene ble lærere og elever intervjuet av forskerne. Elevene uttrykker engasjement når de får arbeide med autentiske politiske saker. De liker at undervisningen tar utgangspunkt i saker de selv har brakt inn i klasserommet, og de engasjeres av medelevers saker.

Klasseromsintervensjonene og evalueringen av Helt Ærlig! ga elevene innsikt i konkrete, reelle og autentiske demokratiske deltakelsesformer og påvirkningskanaler. Begge delprosjektene viste imidlertid også at elevene er opptatt av at de blir vurdert, og dette kan påvirke hvilke temaer de foreslår for undervisningen.

Doktorgradsprosjekter i DEMOCIT

På denne siden presenteres hovedfunn i de tre doktorgradsprosjektene Medborgerskapsundervisningens innflytelse på ungdoms politiske mestringstro. Hindringer, muligheter og lovende praksisløsninger (Eva Kosberg, Institutt for grunn-skole- og faglærerutdanning, OsloMet), Demokratisk deltakelse og medvirkning i videregående utdanning (Tessa E. Grevle, offentlig ph.d., Viken fylkeskommune) og Tilhørighet og medborgerskap i en digital tid (Lars B. Davan, NOVA, OsloMet).

POLITISK MESTRINGSTRO BLANT UNGE

Ungdom opplever at samfunnsfagklasserommet kan være til hinder for deres politiske mestringstro på flere nivåer. Mange av dem synes selv at de er for unge til å skape politisk endring, og flere kvier seg for å delta i klasseromsdiskusjoner i frykt for reaksjoner fra medelever. I tillegg oppfatter elevene at meninger er en del av deres (og andres) identitet, og at synspunkter og perspektiver derfor ikke kan endres. Samtidig finnes det gode og konkrete løsningsforslag i klasserommet:

- Ved å la elevene arbeide i mindre grupper kan læreren skape en øvingsarena som gjør det lettere å delta i hel klasse.- Ved å la elevene arbeide praktisk og konkret med samfunnsaktuelle spørsmål kan de utvikle politiske ferdigheter og innsikt, som har overføringsverdi til livet utenfor og etter skolen.- Den politiske mestringstroen kan også styrkes i godt strukturerte klasseromsdiskusjoner, hvor elevene trenes i faglig argumentasjon framfor å uttrykke egne personlige meninger. Slik kan det åpnes for nye perspektiver, og diskusjoner kan oppleves som mindre personlige og truende.

Samarbeidslæring kan styrke politisk mestringstro

I samarbeidslæring finnes det mange strukturer som kan bidra til bedre kunnskapsutvikling, økt inkludering og trening i demokratiske ferdigheter. Ved å arbeide i godt strukturerte grupper kan elevene få en trygg arena hvor de kan trene på diskusjon, meningsytring, samarbeid og å gi tilbakemeldinger. De kan også få verdifulle rollemodeller gjennom å se engasjerte medelever.

Samtidig finnes det utfordringer. Noen elever erfarte at deres rom for å ytre seg ble mindre som følge av at færre diskusjoner ble tatt i plenum – og anså dette som et problem da deres syn ikke i like stor grad kom fram som før. Dette var på tross av at flere elever nå deltok i undervisningen, og flere perspektiver dermed ble representert totalt sett. Det oppsto også en spenning når læreren gjennom undervisningen forsøkte å utvikle samarbeid, mens lærerens vurderingspraksis nødvendigvis medførte vekt på individuell måloppnåelse.

Eva Kosberg

DEMOKRATISK DELTAKELSE OG MEDVIRKNING I VIDeregående OPPLÆRING

Selv om den nye læreplanen (læreplan for Kunnskapsløftet, 2020) åpner for mer tverrfaglig demokratiundervisning, begrenses elevers praktiske deltakelse av kompleksiteten i skolens eksisterende strukturer: tidshåndtering, klasseromsutforming og vurderingsformer.

Spenningen mellom læreplanens mål og skolens rammer gjør det utfordrende å skape en skole der unge opplever demokrati i praksis. Skolene bør overveie løsninger som kan skape større strukturell fleksibilitet i skolehverdagen for å oppnå bedre samsvar med læreplanen, noe som vil gi elevene større rom for reell medvirkning, og som kan resultere i økt politisk mestringstro. Dersom elever skal oppleve å bli lyttet til og oppleve reell innflytelse, er det også nødvendig å gi lærerne nødvendig fleksibilitet til å skape tverrfaglige, praktiske, virkelighetsnære og elastiske skolehverdager. For at elevene skal erfare at aktiv deltakelse styrker dem og er relevant for deres hverdag i skolen, er det essensielt at vurderingsformene er utformet på en slik måte at kompetansen elevene har ervervet gjennom sin aktive deltakelse, blir gjenspeilt.

Tessa E. Grevle

Ungdomsskoleelever deltar på Det europeiske Wergelandsenterets læringstilbud «22. juli og demokratisk medborgerskap» på Utøya. Fotograf Lina Hindrum.

BARN OG UNGES HVERDAGSERFARINGER MED DEMOKRATI

Bak politisk mestringstro finnes en subjektiv opplevelse av tilhørighet til samfunnet. Følelsen av tilhørighet er uatskillelig fra opplevelsen av å være en medborger (Kallio et al., 2020). Unge lærer at deres handlinger har betydning for samfunnet, og at deres deltakelse er viktig gjennom hverdagslige erfaringer med tilknytning til små og store fellesskap (Wray-Lake, 2019).

Foreldres samtale og diskusjon med barna om nyheter er vesentlig for å underbygge ungdommers opplevelse av samfunnstilhørighet og at de unges individuelle handlinger har betydning for samfunnet. Samtidig er praksisen med å snakke om nyheter til dels avhengig av foreldrenes sosioøkonomiske status, der dette er mer vanlig i familier med foreldre med høyere utdanning.

Lars Birger Davan

VIKTIGHETEN AV LÆRERUTDANNING

Hvis vi vil endre undervisningen i demokrati og medborgerskap for elevene i grunnskolen, er det like viktig å være opptatt av disse temaene i lærerutdanningen. Her formes unge lærere som skal møte elever i flere tiår framover.

Vi intervjuet 16 lærerutdannere fra til sammen åtte institusjoner for høyere utdanning i Norge, Danmark, Finland og Sverige for å få vite hvordan de forbereder studentene på å gjøre elevene til aktive demokratiske deltakere når de kommer ut i skolen.

DEMOKRATI OG MEDBORGERSKAP I NORDISK LÆRERUTDANNING

I alle de nordiske landene står det i grunnskolens læreplaner at det er et mål å forberede elevene på aktiv demokratisk deltakelse. Likevel vil ikke lærerutdannerne definere for lærerstudentene hva «aktiv demokratisk deltakelse» er, eller gi dem en fasit på hvordan man utdanner aktive demokratiske medborgere. Studentene skal øves opp til selv å ta stilling i demokratiske spørsmål og få kjennskap til et mangfold av teoretiske perspektiver og pedagogiske virkemidler.

” Det finnes en veldig sterk fagtradisjon i samfunnsfag. [...] Det reproduseres fakta, og det er lite arbeid om politisk aktivisme [...] om å forberede seg for å agere.

Svensk lærerutdanner

Alle lærerutdannerne sa at de bruker diskusjon mellom studentene for å forberede dem til demokratisk deltakelse og vise dem hvordan de selv kan lede diskusjoner med elever i klasserommet. Samtidig var det stor variasjon mellom lærerutdannerne med hensyn til valg av diskusjonstema og om målet med diskusjonen var å bli enige eller å godta uenighet og ulikhet.

HVORDAN BRUKES FORSKNINGEN?

Innsikten fra DEMOCIT-prosjektet skal omsettes til praksis i grunnskolelærerutdanningen ved OsloMet. I første rekke berører dette undervisningen av nye samfunnsfaglærere, og når prosjektet avsluttes høsten 2023, er tematikk, faginnhold, didaktiske innfallsvinkler og pensum i samfunnsfaglærerutdanningen allerede endret.

Siden demokrati og medborgerskap er et tverrfaglig ansvar i den norske skolen, vil funn fra DEMOCIT også integreres i den tverrfaglige fellesundervisningen for samtlige lærerstudenter ved OsloMet. Prosjektet har også implikasjoner for etter- og videreutdanningstilbudet for grunnskolelærere, primært gjennom Desentralisert ordning for kompetanseutvikling i skolen (DeKomp).

Forskergruppen vil bidra til den norske og internasjonale forskningsfronten ved å publisere artikler og rapporter og delta på konferanser og seminarer.

Forskningsfunnene fra DEMOCIT når også ut til praksisfeltet gjennom samarbeid med prosjektets partnere Redd Barna og Det europeiske Wergelandsenteret (EWC). Demokrativerstedet på Utøya (EWC) har allerede endret teoretisk tilnærming og praktisk gjennomføring av demokratiopplæring for norske ungdommer, der politisk mestringstro nå skal styrkes gjennom aktiviteter for samarbeidslæring. Dette har skjedd ved hjelp fra stipendiat Eva Kosberg.

LES MER OM DEMOCIT OG PROJEKTETS PUBLIKASJONER

Kort oppsummert 4/23

Finansiering: Norges forskningsråd

Forskere: Lihong Huang (prosjektleder), Anders G. Kjøstvedt, Evy Jøsok, Idunn Seland, Ida Tolgensbakk, Eva Kosberg, Tessa E. Grevle og Lars Birger Davan

Denne Kort oppsummert er basert på funn fra prosjektet Demokrati, læring og mobilisering for unge medborgere (DEMOCIT).

ISSN: 2535-6968 (Trykt utg.)
ISSN: 2535-6976 (Online)

Referanser

Eckstein, K., Noack, P. & Gniewosz, B. (2013). Predictors of Intentions to Participate in Politics and Actual Political Behaviors in Young Adulthood. *International Journal of Behavioral Development*, 37(5), 428–435.

Huang, L., Ødegård, G., Hegna, K., Svagård, V., Helland, T. & Seland, I. (2017). *Unge medborgere. Demokratiforståelse, kunnskap og engasjement blant 9.-klassinger i Norge* (NOVA-rapport 15/2017). Høgskolen i Oslo og Akershus.

Kallio, K. P., Wood, B. E. & Häkli, J. (2020). Lived citizenship: conceptualising an emerging field. *Citizenship Studies*, 24(6), 713–729. <https://doi.org/10.1080/13621025.2020.1739227>

Wray-Lake, L. (2019). How Do Young People Become Politically Engaged? *Child Development Perspectives*, 13(2), 127–132. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/cdep.12324>

Ødegård, G. & Svagård, V. (2018). Hva motiverer elever til å bli aktive medborgere? *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 18(1), 28–50.